

**MANZARA KOMPOZITSIYASINI CHIZISHGA O'RGATISHNING
ZAMONAVIY TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI****M.Xamroqulova,***Chirchiq davlat pedagogika universiteti doktoranti*

Annotatsiya. Mazkur maqolada umumta'lim maktablarining 5–7-sinf o'quvchilariga manzara kompozitsiyasini chizishni o'rgatishning amaldagi holati tahlil qilinadi. Tadqiqot jarayonida tasviriy san'at ta'limining metodik asoslari, xalqaro tajriba hamda O'zbekiston Respublikasida joriy etilgan milliy o'quv dasturining mazmuni o'rganildi. AQSH, Buyuk Britaniya, Yaponiya va Finlyandiya maktablarida tasviriy san'at ta'limini tashkil etish tajribasi qiyosiy tahlil qilindi. Tadqiqot natijalari manzara kompozitsiyasini o'rgatish samaradorligi dars soatlari hajmi, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish darajasiga bog'liqligini ko'rsatdi. Maqolada tasviriy san'at darslarida loyiha asosida o'qitish, plener mashg'ulotlari, integratsiyalashgan ta'lim hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali o'quvchilarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha metodik tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Tasviriy san'at, janr, manzara, plener, badiiy-ijodiy qobiliyat, kompetensiyaviy yondashuv, loyiha asosida ta'lim, vizual savodxonlik.

Аннотация. В данной статье анализируется современное состояние обучения рисованию пейзажной композиции учащихся 5–7 классов общеобразовательных школ. В ходе исследования были изучены методические основы преподавания изобразительного искусства, международный опыт, а также содержание национальной учебной программы, внедрённой в Республике Узбекистан. Проведён сравнительный анализ особенностей организации обучения изобразительному искусству в школах США, Великобритании, Японии и Финляндии. Результаты исследования показали, что эффективность обучения пейзажной композиции во многом зависит от объёма учебных часов, методической подготовки учителей и уровня использования современных педагогических технологий. В статье разработаны методические рекомендации по развитию художественно-творческих способностей учащихся посредством применения проектного обучения, пленэрных занятий, интегрированного обучения и использования информационно-коммуникационных технологий на уроках изобразительного искусства.

Ключевые слова: Изобразительное искусство, жанр, пейзаж, пленэр, художественные и творческие способности, компетентностный подход, проектное образование, визуальная грамотность.

Abstract. This article analyzes the current state of teaching landscape composition drawing to students in grades 5–7 of general secondary schools. During the research, the methodological foundations of visual arts education, international experience, and the content of the national curriculum implemented in the Republic of Uzbekistan were examined. A comparative analysis was conducted of the organization of visual arts education in schools in the United States, the United Kingdom, Japan, and Finland. The results of the study indicate that the effectiveness of teaching landscape composition largely depends on the number of instructional hours, the methodological competence of teachers, and the level of integration of modern pedagogical technologies. The article also provides methodological recommendations aimed at developing students' artistic and creative abilities through project-based learning, plein air activities, integrated instruction, and the use of information and communication technologies in visual arts lessons.

Keywords: Fine arts, genre, landscape, plein air, artistic and creative abilities, competency-based approach, project-based education, visual literacy.

Kirish. Umumta'lim maktablarida tasviriy san'at ta'limi o'quvchilarning estetik didini shakllantirish, ijodiy tafakkurini rivojlantirish hamda atrof-muhitni badiiy idrok

etish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Tasviriy san'at darslari orqali o'quvchilar nafaqat rasm chizish texnikalarini o'zlashtiradilar, balki tabiatni kuzatish, undagi go'zallik va uyg'unlikni his etish, rang va shakllarning o'zaro munosabatini anglash kabi muhim estetik kompetensiyalarni ham egallaydilar. Shu sababli tasviriy san'at ta'limi zamonaviy maktab ta'lim tizimida o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydigan muhim fanlardan biri sifatida qaraladi.

Tasviriy san'atning asosiy janrlaridan biri hisoblangan manzara (landshaft) tasviri o'quvchilarning tabiatni badiiy idrok etish qobiliyatini rivojlantirishda alohida ahamiyatga ega. Manzara kompozitsiyasi orqali o'quvchilar tabiat manzaralarini kuzatish, undagi shakl va ranglarning o'zaro uyg'unligini anglash, fazoviy munosabatlarni idrok etish hamda badiiy obraz yaratish ko'nikmalarini shakllantiradilar. Tabiat manzaralarini tasvirlash jarayonida o'quvchilar yorug'lik va soya munosabatlari, perspektiva qonuniyatlari, ranglar uyg'unligi hamda kompozitsion markazni aniqlash kabi tasviriy san'atning muhim nazariy va amaliy jihatlarini o'zlashtiradilar.

Pedagogik va psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, umumta'lim maktablarining 5–7-sinf o'quvchilari o'smirlik davrining boshlang'ich bosqichida bo'lib, bu davrda ularning vizual idroki, tasavvur qilish qobiliyati va badiiy tafakkuri sezilarli darajada rivojlanadi. Mazkur yosh davrida o'quvchilar atrof-muhitni yanada chuqurroq kuzata boshlaydilar, tasviriy ifoda vositalariga qiziqishlari ortadi va o'z fikrlarini rasm orqali ifodalashga intiladilar. Aynan shu davrda bolalarning bolalarcha sodda tasvirlash uslubidan asta-sekin akademik realizmga intilishi kuchayadi. Bu jarayonda kompozitsion tafakkur, fazoviy tasavvur va rang sezgirligini rivojlantirish muhim metodik vazifalardan biri hisoblanadi.

Manzara kompozitsiyasini o'rgatish o'quvchilarning nafaqat badiiy qobiliyatlarini, balki ularning kuzatuvchanlik, tafakkur va estetik didini ham rivojlantiradi. Tabiatni tasvirlash jarayonida o'quvchilar atrof-muhitga nisbatan estetik munosabatni shakllantiradilar, tabiatdagi ranglar uyg'unligini sezadilar va uni badiiy tasvir orqali ifodalashga harakat qiladilar. Shu jihatdan manzara kompozitsiyasi o'quvchilarda ekologik madaniyatni, tabiatga nisbatan ehtiyotkor munosabatni ham shakllantirishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, zamonaviy ta'lim tizimida tasviriy san'at ta'limiga bo'lgan yondashuv ham sezilarli darajada o'zgarib bormoqda. Bugungi kunda ta'lim jarayonida kompetensiyaviy yondashuv, interfaol metodlar, loyiha asosida ta'lim, fanlararo integratsiya hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari keng joriy etilmoqda. Ushbu yondashuvlar tasviriy san'at ta'limining mazmunini boyitish, o'quvchilarning ijodiy faolligini oshirish va ularning mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Manzara kompozitsiyasini o'rgatishda ham mazkur pedagogik yondashuvlardan samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda tasviriy san'at ta'limi o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirish va vizual madaniyatini

shakllantirishning muhim vositasi sifatida qaraladi. Masalan, Finlyandiya, Yaponiya, Buyuk Britaniya va AQSH maktablarida tasviriy san'at ta'limi jarayonida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini rivojlantirishga katta e'tibor qaratiladi. Ushbu mamlakatlarda manzara kompozitsiyasini o'rgatishda plener mashg'ulotlari, loyiha asosida ta'lim hamda vizual tahlil metodlaridan keng foydalaniladi. Bunday metodlar o'quvchilarning tabiatni kuzatish qobiliyatini rivojlantirish, rang va shakllarni badiiy tahlil qilish hamda mustaqil ijodiy faoliyat olib borish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi.

Biroq amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, ko'plab umumta'lim maktablarida manzara kompozitsiyasini o'rgatish jarayoni hali ham yetarli darajada samarali tashkil etilmagan. Bunga bir qator omillar sabab bo'lmoqda. Avvalo, tasviriy san'at faniga ajratilgan dars soatlarining kamligi o'quvchilarning badiiy ko'nikmalarini to'liq rivojlantirish imkoniyatini cheklaydi. Bundan tashqari, ayrim maktablarda metodik qo'llanmalar va didaktik materiallarning yetishmasligi ham dars jarayonining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shuningdek, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlarning yetarli darajada qo'llanilmasligi ham manzara kompozitsiyasini o'rgatish samaradorligini pasaytiruvchi omillardan biri hisoblanadi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun tasviriy san'at ta'limi jarayonini takomillashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish hamda o'quvchilarning badiiy-ijodiy faoliyatini faollashtirish zarur. Ayniqsa, manzara kompozitsiyasini o'rgatishda plener mashg'ulotlari, kuzatuv asosida rasm chizish, bosqichma-bosqich kompozitsiya tuzish metodlari, raqamli grafik vositalardan foydalanish kabi metodik yondashuvlar muhim ahamiyatga ega.

Shu nuqtai nazardan mazkur maqolaning maqsadi umumta'lim maktablarida manzara kompozitsiyasini chizishga o'rgatishning amaldagi holatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ushbu jarayonni takomillashtirishning samarali metodik yo'llarini ilmiy asosda ishlab chiqishdan iboratdir.

Adabiyotlar tahlili. Tasviriy san'at ta'limining nazariy va metodik asoslari ko'plab pedagog, san'atshunos va metodist olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at ta'limi o'quvchilarning estetik didini shakllantirish, ijodiy tafakkurini rivojlantirish hamda vizual madaniyatini yuksaltirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Ayniqsa, tasviriy san'at darslarida kompozitsiya, rangtasvir va manzara janrlarini o'rgatish orqali o'quvchilarning badiiy tafakkuri, kuzatuvchanligi va tasavvur qilish qobiliyatlari rivojlanadi. Shu sababli tasviriy san'at ta'limining mazmuni va metodikasini takomillashtirish masalasi nafaqat milliy, balki xalqaro pedagogik tadqiqotlarda ham muhim o'rin egallaydi.

Tasviriy san'at ta'limi bo'yicha xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda ushbu fan o'quvchilarning ijodiy va tanqidiy tafakkurini rivojlantirish vositasi sifatida qaraladi. Zamonaviy pedagogika nazariyasida san'at ta'limi faqatgina rasm chizish yoki tasvirlash ko'nikmalarini shakllantirish bilan cheklanib qolmaydi, balki

o'quvchilarning estetik tafakkuri, vizual kommunikatsiya qobiliyati hamda madaniy savodxonligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim ta'lim sohasi sifatida baholanadi.

Xususan, AQSH maktablarida tasviriy san'at ta'limi ko'pincha *Discipline-Based Art Education (DBAE)* konsepsiyasiga asoslanadi. Mazkur yondashuv XX asrning ikkinchi yarmida shakllangan bo'lib, san'at ta'limini tizimli ravishda tashkil etishga qaratilgan. DBAE konsepsiyasiga ko'ra, tasviriy san'at ta'limi to'rtta asosiy komponentni o'z ichiga oladi: san'at tarixi, san'at nazariyasi, san'at tanqidi va amaliy ijodiy faoliyat. Ushbu yondashuv o'quvchilarga san'at asarlarini nafaqat yaratish, balki ularni tahlil qilish, baholash va tushunish imkonini beradi. Natijada o'quvchilarda san'atga nisbatan chuqurroq estetik qarashlar shakllanadi.

AQSH ta'lim tizimida tasviriy san'at darslarida o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va ijodiy izlanishlariga katta e'tibor qaratiladi. O'quvchilar turli texnika va materiallar bilan ishlash orqali badiiy tajriba orttiradilar, shuningdek, mashhur rassomlarning asarlarini tahlil qilish orqali san'at tarixining muhim bosqichlari bilan tanishadilar. Bu jarayon o'quvchilarning nafaqat badiiy qobiliyatlarini, balki ularning tanqidiy va analitik tafakkurini ham rivojlantirishga xizmat qiladi.

Buyuk Britaniya ta'lim tizimida esa tasviriy san'at va dizayn fani milliy o'quv dasturining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ushbu fan orqali o'quvchilarning ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish, vizual tasavvurlarini boyitish va san'atga nisbatan estetik munosabatini shakllantirish maqsad qilingan. Buyuk Britaniya maktablarida o'quvchilar turli materiallar – qalam, bo'yoq, grafika vositalari, kollaj va boshqa san'at texnikalari yordamida ijodiy ishlar bajaradilar. Shu bilan birga, o'quvchilar mashhur rassomlarning asarlarini o'rganish, ularni tahlil qilish hamda san'at asarlarining mazmunini tushunishga o'rgatiladi.

Britaniya ta'lim tizimida tasviriy san'at ta'limining muhim jihatlaridan biri – o'quvchilarning mustaqil ijodiy g'oyalarini shakllantirishdir. O'quvchilar ijodiy loyihalar ustida ishlash orqali o'z tasavvurlarini badiiy shaklda ifodalash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa o'quvchilarning ijodkorlik, tasavvur qilish va badiiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi.

Yaponiya maktablarida tasviriy san'at ta'limi milliy o'quv dasturi asosida tizimli ravishda tashkil etilgan bo'lib, ushbu jarayonda o'quvchilarning estetik didini shakllantirishga katta e'tibor qaratiladi. Yaponiya ta'lim tizimida san'at ta'limi faqat amaliy rasm chizish bilan cheklanmaydi, balki milliy madaniyat, an'anaviy san'at va zamonaviy san'at shakllarini o'rganish bilan ham bog'liqdir. Bu esa o'quvchilarning madaniy merosga hurmat ruhida tarbiyalanishiga xizmat qiladi.

Yaponiya maktablarida o'quvchilar tasviriy san'at darslarida tabiatni kuzatish, atrof-muhitdagi estetik elementlarni tahlil qilish hamda ularni badiiy tasvirlash ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Ayniqsa, manzara tasvirlash jarayonida o'quvchilar tabiatdagi ranglar uyg'unligini, yorug'lik va soya munosabatlarini hamda fazoviy tasvirlash usullarini

o'rganadilar. Bu esa o'quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Finlyandiya ta'lim tizimi esa dunyodagi eng ilg'or ta'lim tizimlaridan biri sifatida tan olingan bo'lib, bu yerda tasviriy san'at ta'limiga ham katta e'tibor qaratiladi. Finlyandiya maktablarida tasviriy san'at fani o'quvchilarning transversal kompetensiyalarini rivojlantirish vositasi sifatida qaraladi. Transversal kompetensiyalar deganda o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, ijodiy yondashuv, muammolarni hal qilish va jamoada ishlash kabi universal ko'nikmalari tushuniladi.

Finlyandiya ta'lim tizimida tasviriy san'at darslari ko'pincha loyiha asosida tashkil etiladi. O'quvchilar turli ijodiy loyihalar ustida ishlash orqali o'z g'oyalarini badiiy shaklda ifodalaydilar. Shu bilan birga, o'quvchilarning atrof-muhitni kuzatish, tabiat manzaralarini tahlil qilish va ularni kompozitsion jihatdan tasvirlash ko'nikmalarini rivojlantirishga ham alohida e'tibor qaratiladi.

Shuningdek, zamonaviy pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at ta'limida plener mashg'ulotlari muhim metodik ahamiyatga ega. Ochiq tabiat qo'ynida tashkil etiladigan bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning tabiatni bevosita kuzatish, ranglar uyg'unligini his etish va fazoviy tasvirlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Plener mashg'ulotlari o'quvchilarda nafaqat badiiy qobiliyatlarni, balki kuzatuvchanlik, estetik idrok va ijodiy tafakkurni ham rivojlantiradi.

Yuqoridagi ilmiy adabiyotlar va xalqaro tajribalar tahlili shuni ko'rsatadiki, tasviriy san'at ta'limini samarali tashkil etish uchun zamonaviy pedagogik yondashuvlar, innovatsion metodlar hamda ijodiy faoliyatni rag'batlantiruvchi ta'lim texnologiyalaridan foydalanish zarur. Ayniqsa, manzara kompozitsiyasini o'rgatishda o'quvchilarning tabiatni kuzatish, ranglarni tahlil qilish va kompozitsion fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan metodik yondashuvlar muhim ahamiyat kasb etadi.

Shu nuqtai nazardan, umumta'lim maktablarida manzara kompozitsiyasini chizishga o'rgatish metodikasini takomillashtirish masalasi zamonaviy tasviriy san'at ta'limining dolzarb ilmiy-pedagogik muammolaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Mazkur tadqiqotda umumta'lim maktablarida tasviriy san'at darslarida manzara kompozitsiyasini chizishga o'rgatish jarayonining amaliy holatini o'rganish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ushbu jarayonni takomillashtirishning samarali metodik yo'llarini ishlab chiqish maqsadida bir qator ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi pedagogika, san'atshunoslik va ta'lim metodikasi sohalaridagi ilmiy yondashuvlarga asoslandi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi: pedagogik kuzatish, qiyosiy tahlil, ilmiy adabiyotlarni o'rganish, ta'lim dasturlari va darsliklarni tahlil qilish hamda umumlashtirish.

Avvalo, pedagogik kuzatish metodi yordamida umumta'lim maktablarida tasviriy san'at darslarining tashkil etilish jarayoni o'rganildi. Ushbu metod orqali o'quvchilarning

manzara kompozitsiyasini chizish jarayonidagi faoliyati, o'qituvchilarning metodik yondashuvi hamda dars jarayonida qo'llanilayotgan didaktik vositalar tahlil qilindi. Pedagogik kuzatish davomida o'quvchilarning tabiat manzaralarini tasvirlash jarayonida uchraydigan qiyinchiliklari, rang tanlash, kompozitsiya tuzish va fazoviy tasvirlash bilan bog'liq muammolar aniqlashtirildi. Shuningdek, tasviriy san'at darslarida qo'llanilayotgan metodlar va mashg'ulot shakllarining samaradorligi ham kuzatuv orqali baholandi.

Qiyosiy tahlil metodi yordamida tasviriy san'at ta'limining milliy va xalqaro tajribalari o'rganildi. Xususan, AQSH, Buyuk Britaniya, Yaponiya va Finlyandiya maktablarida tasviriy san'at ta'limining tashkil etilish xususiyatlari tahlil qilindi. Ushbu mamlakatlarda qo'llanilayotgan metodik yondashuvlar, ta'lim dasturlari hamda o'quvchilarning badiiy-ijodiy faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik texnologiyalar o'rganildi. Shuningdek, mazkur tajribalar O'zbekiston umumta'lim maktablaridagi tasviriy san'at ta'limi bilan qiyosiy tahlil qilinib, mavjud o'xshashlik va farqlar aniqlab berildi. Qiyosiy tahlil natijasida manzara kompozitsiyasini o'rgatishda samarali bo'lgan metodik yondashuvlar aniqlashtirildi.

Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlarni o'rganish metodi ham muhim ahamiyat kasb etdi. Ushbu metod orqali tasviriy san'at ta'limi, kompozitsiya nazariyasi, manzara janrining badiiy xususiyatlari hamda tasviriy san'atni o'qitish metodikasi bo'yicha mavjud ilmiy manbalar tahlil qilindi. Pedagogika, san'atshunoslik va metodika sohalarida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar natijalari o'rganilib, ularning asosiy g'oyalari mazkur tadqiqotning nazariy asosini tashkil etdi. Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish orqali tasviriy san'at ta'limining rivojlanish tendensiyalari, zamonaviy pedagogik yondashuvlar hamda o'quvchilarning badiiy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan metodik tavsiyalar aniqlashtirildi.

Bundan tashqari, tadqiqotda ta'lim dasturlari va darsliklarni tahlil qilish metodi ham qo'llanildi. Ushbu metod orqali O'zbekiston Respublikasi umumta'lim maktablari uchun ishlab chiqilgan tasviriy san'at fanining milliy o'quv dasturi, darsliklar hamda metodik qo'llanmalar mazmuni o'rganildi. Tahlil jarayonida manzara kompozitsiyasini o'rgatishga oid mavzularning darsliklarda qanday yoritilgani, o'quvchilarga beriladigan amaliy topshiriqlar hamda metodik ko'rsatmalar tahlil qilindi. Shu bilan birga, o'quv dasturlarida manzara tasvirlashga ajratilgan dars soatlari, mavzular ketma-ketligi hamda metodik yondashuvlar o'rganildi.

Tadqiqot davomida olingan ma'lumotlar umumlashtirish metodi yordamida tizimlashtirildi. Ushbu metod orqali pedagogik kuzatishlar, ilmiy manbalar tahlili hamda qiyosiy tadqiqotlar natijalari bir tizimga keltirildi. Umumlashtirish natijasida umumta'lim maktablarida manzara kompozitsiyasini chizishga o'rgatishning amaldagi holati haqida xulosalar chiqarildi hamda ushbu jarayonni takomillashtirishga qaratilgan metodik tavsiyalar ishlab chiqildi.

Shunday qilib, tadqiqotda qo'llanilgan ilmiy metodlar umumta'lim maktablarida tasviriy san'at darslarining amaliy holatini chuqur o'rganish, manzara kompozitsiyasini o'rgatish jarayonidagi muammolarni aniqlash hamda ushbu jarayonni takomillashtirishning samarali pedagogik yo'llarini ishlab chiqish imkonini berdi.

Tadqiqot natijalari va muhokama. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, umumta'lim maktablarida manzara kompozitsiyasini o'rgatish jarayonida bir qator muammolar mavjud.

Birinchidan, tasviriy san'at faniga ajratilgan dars soatlari yetarli emas. Haftasiga atigi bir soatlik mashg'ulot davomida o'quvchilarga manzara kompozitsiyasining nazariy va amaliy jihatlarini to'liq o'rgatish qiyin.

Ikkinchidan, darsliklar va metodik qo'llanmalar zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv talablariga to'liq mos kelmaydi.

Uchinchidan, ko'plab maktablarda tasviriy san'at darslari moddiy-texnik baza yetishmasligi sababli to'liq samarali tashkil etilmayapti.

Shu sababli manzara kompozitsiyasini o'rgatishni takomillashtirish uchun quyidagi metodik yondashuvlar tavsiya etiladi:

Loyiha asosida o'qitish

Masalan, "Mening mahallam manzarasi" yoki "Orzuimdagi bog'" kabi loyihalar o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantiradi.

Plener mashg'ulotlarini tashkil etish

O'quvchilarni tabiat qo'ynida rasm chizishga o'rgatish ularning kuzatuvchanligini va tasviriy tafakkurini rivojlantiradi.

AKT texnologiyalaridan foydalanish

Virtual muzeylar, multimedia prezentatsiyalar va raqamli tasviriy dasturlar orqali o'quvchilarni san'at olamiga yanada yaqinlashtirish mumkin.

Fanlararo integratsiya

Manzara kompozitsiyasini geografiya, tarix va biologiya fanlari bilan bog'lab o'qitish ta'lim samaradorligini oshiradi.

Xulosa. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, umumta'lim maktablarida manzara kompozitsiyasini o'rgatish o'quvchilarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Biroq dars soatlarining kamligi, metodik ta'minotning yetarli emasligi hamda zamonaviy texnologiyalarning yetarli darajada qo'llanilmasligi ushbu jarayon samaradorligini pasaytiradi.

Manzara kompozitsiyasini o'rgatish samaradorligini oshirish uchun loyiha asosida ta'lim, plener mashg'ulotlari, axborot texnologiyalaridan foydalanish va fanlararo integratsiya metodlarini keng joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Parsad B., Spiegelman M. A Snapshot of Arts Education in Public Elementary and Secondary Schools. – Washington DC, 2011.

2. Finland Education System. Eurydice Report.
3. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Tasviriy san'at fanidan milliy o'quv dasturi (1–9-sinf). – Toshkent, 2020.
4. Hoshimova Z. Umumiy o'rta ta'limning milliy o'quv dasturi: tasviriy san'at. – Toshkent, 2021.
5. B.Boymetov, M.Xamraqulova Umumta'lim maktablarida badiiy ta'lim berishda tasviriy San'at tarixining o'rni «ZAMONAVIY FILOLOGIYA VA LINGVODIDAKTIKANING DOLZARB MASALALARI» xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya MATERIALLARI 170-174 b
6. B.Boymetov, M.Xamraqulova Methodology for working on the open air in fine art classes YOSH OLIMLAR ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI 77-79 betlar
7. M.Xamraqulova Umumiy o'rta ta'lim mashg'ulotlarida o'quvchilarni tasviriy san'at tarixi bilan tanishtish. ILM-FAN VA INNOVATSIYA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI 62-64 betlar

